

Duiding van gehouden belangen in andere ondernemingen in de jaarrekening, mede naar aanleiding van Econcern (I)

Hans Beckman

In de tuchtprocedure tegen de accountant die de jaarrekening 2007¹ van Econcern van een op 13 mei 2008 gedateerde goedkeurende accountantsverklaring heeft voorzien, speelt de duiding, de waardering en de verwerking van de door Econcern rechtstreeks en/of middellijk gehouden belangen in andere binnenlandse en buitenlandse – al dan niet rechtspersoonlijkheid hebbende – vennootschappen een prominente rol. De accountantskamer heeft daarover op 13 oktober 2014 in voor de accountants nadelige zin uitspraak gedaan. Daarmee is het laatste woord in tuchtrechtelijk opzicht nog niet gezegd. Ongetwijfeld zal de accountant tegen de tuchtspraak bij het CBB in beroep komen.

‘De ondernemingskamer en Hoge Raad houden als leidraad aan dat voor de weergave in de jaarrekening in het algemeen de zienswijze van de rechtspersoon moet worden gevolgd’

Daar de duiding, de waardering en de verwerking van belangen in andere ondernemingen en de over hen op te nemen informatie in de jaarrekening bij uitstek een aangelegenheid is waaromtrent de jaarrekeningrechter (= de ondernemingskamer van het gerechtshof Amsterdam) bevoegd is te oordelen, is het jammer dat de ondernemingskamer niet in de gelegenheid is gekomen daarover te oordelen. Aan de ondernemingskamer kan een belanghebbende tot twee maanden na de vaststelling van de jaarrekening herziening van die jaarre-

kening verzoeken². De ondernemingskamer en Hoge Raad houden als leidraad aan dat voor de weergave in de jaarrekening in het algemeen de zienswijze van de (bevoegde organen van de) rechtspersoon moet worden gevolgd. Er is geen ruimte voor de jaarrekeningrechter om zijn eigen beoordeling zonder meer in de plaats te stellen voor die van de rechtspersoon, gelet op de aan de rechtspersoon toekomende beoordelingsvrijheid.

De ondernemingskamer heeft te beoordelen of de rechtspersoon de betrokken post in redelijkheid heeft kunnen verwerken zoals hij heeft gedaan. De jaarrekeningrechter dient hierbij wel na te gaan of de grens van het evident onredelijke of evident onaanvaardbare niet is overschreden. Het uitgangspunt is daarom steeds dat de rechtspersoon een zekere beoordelingsvrijheid heeft om te komen tot weergaven die stroken met de maatstaven van titel 9 Boek 2 BW mits daarbij niet de grenzen der redelijkheid en billijkheid worden overschreden³.

Het ligt in de rede aan te nemen dat de accountantskamer de beoordeling door de jaarrekeningrechter als bindend zal ervaren en daarvan hooguit in exceptionele gevallen gemotiveerd zal afwijken. Het probleem is dat dit alleen aan de orde kan zijn indien er een jaarrekeninguitspraak is. Als die er niet is, zal de tuchtrechter zelf een en ander moeten onderzoeken. De invalshoek zal dan niet moeten zijn dat de accountantskamer als een soort ondernemingskamer de jaarrekening gaat toetsen, maar als uitgangspunt hanteert dat de rechtspersoon de verwerking in de jaarrekening heeft kunnen doen gelijk hij heeft gedaan. Er is geen ruimte voor de tuchtrechter om zijn eigen beoordeling daarvoor in de plaats te stellen. De accountantskamer behoort na te gaan (a) of de accountant bij zijn onderzoek in redelijkheid tot het oordeel heeft kunnen komen dat de bevoegde organen van de verslaggevende organisatie tot weergaven zijn gekomen die gelet op de bestaande wetgeving, wetshistorie en achterliggende Europese jaarrekeningrichtlijnen en jaarrekeningjurisprudentie (inclusief die van het Europese Hof van Justitie) stroken met de maatstaven van titel 9 Boek 2 BW zonder de grenzen van redelijkheid

¹ Uit de accountantsverklaring blijkt niet dat het om de opgemaakte jaarrekening gaat. Deze verklaring is tezamen met de opgemaakte jaarrekening en bestuursverslag voorgelegd aan de algemene vergadering. Het besluit tot vaststelling van de jaarrekening is door de algemene vergadering op 13 mei 2008 genomen. Deze jaarrekening is op 22 augustus 2008 ten kantore van het handelsregister gedeponeerd.

² Daar de jaarrekening op 13 mei 2008 is vastgesteld, had een verzoekschrift tot herziening van de jaarrekening uiterlijk 13 juli 2008 (i.v.m. de Algemene termijnwet: 14 juli 2008) kunnen worden ingediend, dus die mogelijkheid was er al niet meer op het tijdstip dat de jaarrekening werd gedeponeerd. Onder het tot en met de jaarrekening 2004 geldende recht had de procedure nog kunnen aanvangen uiterlijk 22 oktober 2008. Zowel onder de vroegere als de huidige wetgeving is er de mogelijkheid om over tekortkomingen die niet uit de stukken blijken, tot twee maanden na de dag waarop een tot herziening van de jaarrekening bevoegde persoon in redelijkheid niet meer daarvan onkundig kon zijn, een verzoek tot herziening in te dienen, maar niet later dan tot twee jaren na het verloop van de oorspronkelijke termijn. In casu betekent dit laatste maximum uiterlijk 13 juli 2010 (onder het oude recht tot 22 oktober 2010). Econcern is op 18 juni 2009 failliet verklaard.

³ Zoals al vele malen is geoordeeld door OK en Hoge Raad.

en billijkheid te overschrijden en (b) of de beoordeling door de accountant verifieerbaar is en deugdelijk gedocumenteerd uit diens dossier blijkt, meer in het bijzonder in situaties dat er verschillende (keuze)mogelijkheden zijn of verschillende zienswijzen denkbaar zijn dan wel discussies over de verwerking zijn gevoerd.

Het is hierna niet mijn bedoeling om de tuchtuitspraak tegen de accountant van Econcern te bespreken. Wel ga ik in op de wijze waarop een onder titel 9 Boek 2 BW vallende organisatie (zie art. 2:360 BW) in haar jaarrekening met de door haar gehouden belangen in andere vennootschappen moet dan wel als er keuze is, mag omgaan. Dit vereist allereerst dat moet worden nagegaan de wijze waarop belangen in andere vennootschappen moeten worden geduid. Zij worden onderverdeeld in deelnemingen en overige belangen; bij de overige belangen kan het gaan om participaties en om beleggingen. Aan deze duiding besteed ik in deze aflevering aandacht. Omdat de duiding van betekenis kan zijn voor de waardering, rubricering, verwerking en toelichtende informatie, ga ik in de volgende aflevering hier afzonderlijk op in.

‘Bij een kapitaalverschaffing van ten minste 20% in het geplaatste kapitaal van de rechtspersoon wordt het bestaan van een deelneming weerlegbaar vermoed’

Wettelijke duiding van belangen en beleggingen

De door een organisatie gehouden belangen in andere vennootschappen kan berusten op een lidmaatschapsrelatie (al dan niet gepaard gaande met kapitaalverschaffing), op een contractuele vennootschapsrelatie (al dan niet gepaard gaande met kapitaalverschaffing) of op aandeelhouderschap. In titel 1 van Boek 2 BW zijn dergelijke relaties ten dele geduid in – elkaar deels overlappende – begrippen als deelneming (art. 2:24c BW), dochtermaatschappij (art. 2:24a BW), groepsmaatschappij en groep (art. 2:24b BW). Deze begrippen gelden dwingendrechtelijk in geheel Boek 2 BW, dus ook in titel 9 over de jaarrekening en het jaarverslag, tenzij daarin beperkende of uitbreidende bepalingen zijn opgenomen (art. 2:25 BW).

Deelneming

In de Vierde EEG-richtlijn betreffende de jaarrekening (in Nederlandse terminologie: enkelvoudige jaarrekening) is het begrip deelneming voor de weergave in de jaarrekening omschreven⁴ als rechten in het kapitaal van andere ondernemingen, al dan niet belichaamd in aandeelbewijzen, die door het scheppen van een duurzame band met deze ondernemingen, beogen bij te dragen aan de activiteiten van

de kapitaalvennootschap⁵ resp. personenvennootschap⁶ waarin alle volledig aansprakelijke vennoten⁷ kapitaalvennootschap⁸ zijn⁹. Een vennootschap¹⁰ heeft daarom een deelneming in een onderneming bij kapitaalverschaffing aan die onderneming met het oogmerk van het creëren van een duurzame band teneinde bij te dragen aan de eigen activiteiten van deze vennootschap. Een vergelijkbare omschrijving staat in de EU-richtlijn jaarrekeningen¹¹. De Nederlandse wetgever heeft deze voor jaarrekeningdoeleinden gegeven omschrijving verruimd door verwerking in titel 1 van Boek 2 BW en uitgebreid door ook relaties hieronder te brengen zonder dat sprake is van een kapitaalband. In art. 2:24b BW is omschreven enerzijds een deelnemingsbegrip met kapitaalband (lid 1) anderzijds een deelnemingsbegrip zonder kapitaalband, zij het beperkt tot vennoten in personenvennootschappen (lid 2)¹². Deze omschrijvingen houden in: Een rechtspersoon of vennootschap¹³ heeft een deelneming in een rechtspersoon indien hij of één of meer dochtermaatschappijen alleen of samen voor eigen rekening aan die rechtspersoon kapitaal verschaffen of doen verschaffen, teneinde met die rechtspersoon duurzaam verbonden te zijn ten dienste van de eigen werkzaamheid. Een rechtspersoon heeft een deelneming in een vennootschap¹⁴ indien hij of een dochtermaatschappij hetzij daarin als vennoot jegens schuldeisers volledig aansprakelijk is voor de schulden van de vennootschap hetzij (a) daarin anderszins vennoot is teneinde (b) met die vennootschap duurzaam verbonden te zijn ten dienst van de eigen werkzaamheid.

‘Onder kapitaalverschaffing valt ook de verschaffing door middel van certificaten van aandelen (‘doen verschaffen’)’

Deze omschrijvingen laten zien dat het in het eerste geval gaat om deelnemingen in – Nederlandse of buitenlandse – rechtspersonen mits voldaan wordt aan de vier genoemde elementen (a. voor eigen rekening, b. kapitaalverschaffing, c. duurzame verbondenheid en d. ten dienste van de eigen werkzaamheid). Onder kapitaalverschaffing valt ook de verschaffing door middel van certificaten van aandelen (‘doen verschaffen’). Bij een kapitaalverschaffing van ten minste 20% in het geplaatste kapitaal van de rechtspersoon wordt het bestaan van een deelneming weerlegbaar vermoed¹⁵. Dit laatste

- 5 Naar het recht van de lidstaten opgerichte NV's, BV's en commanditaire vennootschappen op aandelen.
- 6 Naar het recht van de lidstaten aangegane vennootschappen onder firma, commanditaire vennootschappen en overige vennootschappen met ongelimiteerde aansprakelijkheid.
- 7 Dus alle vennoten bij vennootschappen onder firma, en behorende vennoten bij commanditaire vennootschappen.
- 8 Als bedoeld in noot 5 evenals die uit niet-lidstaten met vergelijkbare rechtsvormen.
- 9 Voor het geval in de personenvennootschap een vennoot zelf weer een personenvennootschap is geldt hetzelfde indien in die personenvennootschap alle onbeperkt aansprakelijke vennoten weer kapitaalvennootschap zijn als weergegeven in noot 8.
- 10 Kapitaalvennootschap en de hiervoor omschreven personenvennootschap.
- 11 Art. 2, punt 2 Rl 2013/34/EU.
- 12 Lidmaatschappen van coöperaties en verenigingen vallen erbuiten.
- 13 Vennootschap onder firma en commanditaire vennootschap.
- 14 Zie vorige noot.
- 15 Het wettelijk vermoeden is ontleend aan de Europese jaarrekeningrichtlijnen. Daarin mag het percentage wél lager zijn gesteld, maar niet hoger.

4 Voor de weergave heb ik de Engelse tekst van deze richtlijn (art. 17) als uitgangspunt genomen.

betekent dat zodra van een kapitaalverschaffing van ten minste 20% van het gehele kapitaal¹⁶ van de rechtspersoon sprake is, een deelneming wordt verondersteld. Dit ontslaat de rechtspersoon niet van de verplichting om na te gaan of de genoemde elementen van toepassing zijn. Is dat volgens de rechtspersoon niet zo, dan zal de rechtspersoon zijn motivering daarvoor vastleggen en moet in het kader van de jaarrekening in geval van accountantscontroleplicht de accountant nagaan of hij zich daarin kan vinden en moet hij zijn oordeel met de gronden daarvoor deugdelijk vastleggen. Als de rechtspersoon van oordeel is dat een belang van minder dan 20% toch een deelneming is, zal hij zijn motivering daarvan moeten vastleggen en moet in het kader van de jaarrekening in geval van accountantscontroleplicht de accountant nagaan of hij zich daarmee kan verenigen en zal hij zijn oordeel en de gronden daarvoor eveneens deugdelijk moeten vastleggen.

In het tweede geval gaat het om deelnemingen van een rechtspersoon in – Nederlandse of buitenlandse – personenvennootschappen. Kapitaalverschaffing speelt hierbij geen rol. Het gaat om de hoedanigheid van vennoot. Bij een vennootschap onder firma zijn alle vennoten volledig jegens schuldeisers volledig aansprakelijk voor de schulden van de vennootschap; daardoor geldt het zijn van vennoot in een vennootschap onder firma onweerlegbaar als deelneming. Dit geldt ook voor de beherende vennoten van een commanditaire vennootschap. Als het gaat om een commanditaire vennoot dan is pas sprake van een deelneming indien ook de andere twee elementen (duurzaam verbondenheid, ten dienste van de eigen werkzaamheid) zijn vervuld. Is aan een of beide van deze andere elementen niet voldaan dan is van een deelnemingsrelatie geen sprake. Als een rechtspersoon deze opvatting is toegedaan, zal in het kader van de jaarrekening bij accountantscontroleplicht de accountant moeten nagaan of hij zich daarmee kan verenigen en zal hij zijn oordeel en gronden daaromtrent deugdelijk moeten vastleggen.

‘Als de rechtspersoon van oordeel is dat een belang van minder dan 20% toch een deelneming is, zal hij zijn motivering daarvan moeten vastleggen’

Bovenstaande omschrijvingen laten zien dat het begrip dochtermaatschappij in de duiding ook een rol kan spelen. In het hierboven genoemde eerste geval blijkt dat het kan gaan om de volgende situaties:

- de rechtspersoon of vennootschap’ die alleen aan de vier genoemde elementen voldoet;
- een dochtermaatschappij van de rechtspersoon of vennootschap’ die alleen aan deze elementen voldoet;
- dochtermaatschappijen van de rechtspersoon of vennootschap’ die samen aan deze elementen voldoen;
- de rechtspersoon of vennootschap en een of meer dochtermaat-

schappijen van deze rechtspersoon of vennootschap’ die samen aan de genoemde elementen voldoen.

Wat de kapitaalverschaffing betreft, geldt dat als ‘de rechtspersoon of vennootschap’ geen kapitaal aan de rechtspersoon heeft verschaft of doen verschaffen maar een of meer dochtermaatschappen wél, er niettemin sprake is van een deelneming van de rechtspersoon of vennootschap én van de dochtermaatschappij, aangenomen dat aan de andere elementen ook is voldaan. Ook kan sprake zijn van een gecombineerde kapitaalverschaffing. Zo kan de ‘rechtspersoon of vennootschap’ 5% van het kapitaal hebben verschaft of doen verschaffen en een of meer dochtermaatschappijen 15%. In dat geval wordt vermoed dat de ‘rechtspersoon of vennootschap’ een deelneming in de rechtspersoon heeft.

In het tweede geval (deelneming van een rechtspersoon in een personenvennootschap) geldt het opgemerkte jegens de rechtspersoon ook indien een dochtermaatschappij van hem de vennoot is. In dat geval geldt de deelnemingsrelatie ook jegens de dochtermaatschappij aangenomen dat de dochtermaatschappij een rechtspersoon is.

‘Het begrip dochtermaatschappij is voor de lidstaten bindend omschreven in de Zevende EEG-richtlijn, thans EU-richtlijn jaarrekeningen’

Dochtermaatschappij

Het begrip dochtermaatschappij is voor de lidstaten bindend omschreven in de Zevende EEG-richtlijn, thans EU-richtlijn jaarrekeningen. De kern ervan komt erop neer dat een kapitaalvennootschap¹⁷ een dochteronderneming heeft indien zij:

- beschikt over de meerderheid van de stemrechten van de aandeelhouders¹⁸ in een andere onderneming (= dochteronderneming);
- het recht heeft om de meerderheid van de leden van het bestuur (one tier) resp. van het leidinggevend orgaan of toezichthoudend orgaan (two tier) van een andere onderneming (= dochteronderneming) te benoemen of te ontslaan mits zij tevens aandeelhouder van die onderneming is;
- aandeelhouder is van een andere onderneming en krachtens een overeenkomst¹⁹ met andere aandeelhouders van die onderneming, als enige beheerst de meerderheid van de stemrechten in die onderneming (= dochteronderneming).

Lidstaten die beheersingsovereenkomsten of statutaire beheersingsclausules kennen, moeten kapitaalvennootschappen ook als moederonderneming aanmerken indien zij:

- het recht heeft als enige overheersende invloed uit te oefenen op

¹⁷ In de betekenis zoals eerder omschreven.

¹⁸ In alle gevallen waar ik aandeelhouders noem, moet daarachter gelezen worden ‘of vennoten’.

¹⁹ Lidstaten kunnen nadere eisen stellen omtrent de vorm en inhoud van de overeenkomst.

¹⁶ Ook telt mee stemrechtlooskapitaal.

een andere onderneming (= dochteronderneming) waarvan zij aandeelhouder is²⁰ krachtens een met die onderneming aangegane overeenkomst of krachtens een bepaling in haar statuten.

Voorts noemt de richtlijn nog een vijfde mogelijkheid: de kapitaalvennootschap is een moederonderneming als zij aandeelhouder is van een andere onderneming en de meerderheid van de leden van het bestuur respectievelijk van het leidinggevend orgaan of toezichhoudend orgaan die tijdens het boekjaar en het voorafgaande boekjaar in functie zijn tot het tijdstip van de opstelling van de geconsolideerde jaarrekening over het boekjaar, uitsluitend door uitoefening van haar stemrechten waren benoemd, tenzij een andere kapitaalvennootschap die andere onderneming als dochteronderneming moet aanmerken op grond van de hierboven genoemde eerste, tweede en vierde mogelijkheden. Een lidstaat is niet verplicht om deze vijfde mogelijkheid – de facto moeder-/dochterrelatie, doordat de moederonderneming de meerderheid van de stemrechten kon uitoefenen dankzij de afwezigheid van andere aandeelhouders in de algemene vergaderingen waarin de benoemingen werden geëffectueerd, over te nemen; als die mogelijkheid wordt overgenomen kan een lidstaat daaraan verbinden dat de kapitaalvennootschap ten minste 20% van de stemrechten heeft.

‘Stemrechten die verbonden zijn aan door de kapitaalvennootschap uitgegeven aandelen die de kapitaalvennootschap zelf houdt of worden gehouden door een dochtermaatschappij, moeten in mindering worden gebracht op het totaal van de stemrechten’

Tevens is bepaald dat dochtermaatschappijen van dochtermaatschappijen ook gelden als dochtermaatschappij van de kapitaalvennootschap, en dat stemrechten en benoemings- en ontslagrechten die iemand in eigen naam maar voor rekening van de kapitaalvennootschap of een andere dochtermaatschappij houdt, aan de kapitaalvennootschap worden toegerekend. Buiten beschouwing blijven de aan de aandelen verbonden rechten als die aandelen niet voor rekening van de kapitaalvennootschap worden gehouden alsook de aan de aandelen verbonden rechten die tot zekerheid worden gehouden onder de conditie dat de rechten alleen worden uitgeoefend in overeenstemming met de ontvangen instructies of als zij worden gehouden als onderpand van leningen in het kader van de normale bedrijfsuitoefening onder de voorwaarde dat de stemrechten worden uitgeoefend in het belang van degene die het onderpand heeft verstrekt. Stemrechten die verbonden zijn aan door de kapitaalvennootschap uitgegeven aandelen die de kapitaalvennootschap zelf houdt of worden gehouden door een dochter-

maatschappij, moeten in mindering worden gebracht op het totaal van de stemrechten.

Facultatief staat de richtlijn toe aan de lidstaten om ten behoeve van consolidatie het begrip dochteronderneming uit te breiden. Het gaat dan om (a) de situatie dat een kapitaalvennootschap de macht heeft overheersende invloed uit te oefenen op een andere onderneming (= dochteronderneming) dan wel feitelijk die macht uitoefent resp. om (b) de situatie dat de kapitaalvennootschap en een andere onderneming (= dochteronderneming) worden geleid op uniforme basis door de kapitaalvennootschap.

In de Nederlandse wet is de facultatieve uitbreiding van het begrip dochteronderneming niet in het Nederlandse begrip dochtermaatschappij overgenomen. In art. 2:24a lid 1 BW van de Nederlandse wet vinden we in het begrip dochtermaatschappij terug de hierboven genoemde eerste, tweede en derde mogelijkheid uit de Zevende EEG-richtlijn. Uit dit artikel blijkt dat een dochtermaatschappij van een rechtspersoon is:

- (i) een rechtspersoon waarin de rechtspersoon of één of meer dochtermaatschappijen, al dan niet krachtens overeenkomst met ander stemgerechtigden, alleen of samen meer dan de helft van de stemrechten in de algemene vergadering kunnen uitoefenen;
- (ii) een rechtspersoon waarvan de rechtspersoon of één of meer dochtermaatschappijen lid of aandeelhouder zijn, en al dan niet krachtens overeenkomst met andere stemgerechtigden, alleen of samen meer dan de helft van de bestuurders of commissarissen kunnen benoemen of ontslaan, ook indien alle stemgerechtigden stemmen.

Ook de gevallen waarin aandelen buiten beschouwing moeten blijven, zijn min of meer overgenomen in art. 2:24a leden 3 en 4 BW. De omschrijving laat zien dat voor het omschreven begrip dochtermaatschappij het zijn van een deelneming geen wezenlijk kenmerk is. Daarnaast heeft de Nederlandse wetgever met een dochtermaatschappij gelijkgesteld een onder eigen naam optredende vennootschap waarin de rechtspersoon of een of meer van zijn dochtermaatschappijen als vennoot volledig jegens schuldeisers van de vennootschap aansprakelijk is voor de schulden. Dus als de rechtspersoon of een dochtermaatschappij van hem vennoot is in een vennootschap onder firma, resp. beherend vennoot is in een commanditaire vennootschap, wordt jegens hem deze vennootschap onder firma resp. commanditaire vennootschap met een dochtermaatschappij gelijkgesteld. Zoals hiervoor al gebleken is in dit geval is tevens sprake van een deelneming van deze rechtspersoon alsook van zijn dochtermaatschappij die een rechtspersoon is, indien deze de deelneming houdt.

In de EU-richtlijn jaarrekeningen waarin onder meer de ingetrokken Zevende EEG-richtlijn is verwerkt, is de moederonderneming een onderneming die een of meer dochterondernemingen beheerst²¹, is een dochteronderneming een door een moederonderneming beheers-

²⁰ Een lidstaat mag de eis van aandeelhouderschap of het zijn van vennoot laten vervallen.

²¹ Weinig gelukkig in de Nederlandse tekst van de richtlijn weergegeven met ‘zeggenschap over’.

te²² onderneming, met inbegrip van elke dochteronderneming van de uiteindelijke moederonderneming.

Groepsmaatschappij

Niet in de Zevende EEG-richtlijn kwam voor het begrip groep en groepsmaatschappij. De Nederlandse wetgever heeft een eigen omschrijving gecreëerd in art. 2:24b BW: een economische eenheid waarin (binnen- en buitenlandse) rechtspersonen en vennootschappen²³ organisatorisch zijn verbonden; deze rechtspersonen en vennootschappen worden groepsmaatschappijen genoemd. Indien een vergelijking met de Zevende EEG-richtlijn wordt gemaakt, kan geacht worden dat in de Nederlandse begrippen groep en groepsmaatschappij in elk geval zijn begrepen de moeder-/dochterrelatie bedoeld in de in paragraaf 2.3 omschreven vijfde mogelijkheid van de Zevende EEG-richtlijn, en de facultatieve uitbreidingen van de moeder-/dochterrelatie in de Zevende EEG-richtlijn in het geval van centrale leiding en bij feitelijke uitoefening van overheersende invloed en feitelijke beheersing.

In de EU-richtlijn jaarrekeningen is het begrip groep omschreven als een moederonderneming en al haar dochterondernemingen. Ook kent deze richtlijn het begrip verbonden ondernemingen: twee of meer ondernemingen binnen een groep. Er is sprake van een geheel ander begrip groep dan in de Nederlandse wet.

'In de EU-richtlijn jaarrekeningen is het begrip groep omschreven als een moederonderneming en al haar dochterondernemingen'

Andere duidingen(?)

In titel 1 Boek 2 BW komen geen andere duidingen voor dan de genoemde elkaar deels overlappende begrippen deelneming, dochtermaatschappij, groep en groepsmaatschappij. Dit neemt niet weg dat andere duidingen denkbaar zijn voor belangen die niet onder die begrippen zijn te brengen. Ik noem als voorbeeld de al dan niet duurzaam als belegging aangehouden belangen in het kapitaal van andere ondernemingen. Zij gelden in balanstermen als tot de financiële vaste activa behorende overige effecten (art. 2:367 onder e BW) resp. als tot de vlottende activa behorende effecten (art. 2:371 lid 4 BW); zij moeten als zij hebben te gelden als buiten de groep staande verbonden maatschappijen (art. 2:361 lid 4 BW) bij de desbetreffende posten afzonderlijk worden vermeld. Het kan hierbij dus ook gaan om belangen die niet als tot de groep behorende dochtermaatschappijen hebben te gelden. Een ander voorbeeld betreft de relatie tussen een lid van een vereniging of coöperatie en die vereniging of coöperatie. De hoedanigheid van lid constitueert geen deelneming in de zin van art. 2:24c BW; er zou wel van een moeder-/dochterrelatie sprake kunnen zijn of van een groepsrelatie. Toch kan in geval van art. 2:389 BW (deelnemingen met daarop invloed van betekenis op het zakelijke en

financiële beleid) deze relatie als een deelneming in een maatschappij worden beschouwd²⁴.

Ook kan het voorkomen dat een kapitaalvennootschap een financiële houdstermaatschappij is, in de Nederlandse tekst van de richtlijn weergegeven met participatiemaatschappij, waaronder in de richtlijn wordt verstaan de vennootschap die als enig doel heeft het verkrijgen van belangen ('holdings')²⁵ in andere ondernemingen en het beheren van dergelijke belangen en hen winstgevend te maken²⁶ zonder zich direct of indirect in te laten met de leiding van deze ondernemingen anders dan door uitoefening van aandeelhoudersrechten. In het Nederlandse Besluit modellen jaarrekening is deze omschrijving geworden: een rechtspersoon of vennootschap waarvan de werkzaamheid is beperkt tot uitsluitend of nagenoeg uitsluitend het deelnemen in andere rechtspersonen of vennootschappen zonder zich in te laten met de bedrijfsvoering daarvan, tenzij door het uitoefenen van aandeelhoudersrechten. Normaliter zal een financiële houdstermaatschappij dergelijke belangen niet consolideren. Dit is ook het geval als de moederonderneming een dochteronderneming heeft die financiële houdstermaatschappij is; de door deze houdster gehouden belangen worden niet bij de moederonderneming geconsolideerd in aanmerking genomen omdat een groepsrelatie ontbreekt. Ook in de Zevende EEG-richtlijn was voor de lidstaten de mogelijkheid opgenomen om financiële houdstermaatschappijen vrij te stellen van de consolidatieplicht onder strikte voorwaarden²⁷. De Nederlandse wetgever heeft die regeling niet expliciet overgenomen maar door het gebruik van het begrip groep als kernbegrip voor de consolidatie impliciet wel²⁸. In de EU-richtlijn jaarrekening komt deze vrijstelling van consolidatieplicht niet meer voor.

Ter afsluiting

In deze aflevering heb ik de duiding van de door een onder titel 9 Boek 2 BW vallende organisatie gehouden belangen in andere ondernemingen uitvoerig behandeld. In de volgende aflevering zal ik ingaan op de betekenis ervan voor de waardering, rubricering en verwerking van deze belangen, en de over deze te belangen op te nemen informatie in de jaarrekening.

24 Bij ten minste 20% van de stemmen van leden, vennoten of aandeelhouders wordt uitoefening van invloed van betekenis vermoed.

25 In de Nederlandstalige richtlijntekst is het Engelse woord 'holdings' weergegeven met 'deelnemingen'. Het woord 'deelnemingen' is in de Engelse richtlijntekst evenwel 'participating interests'. Om deze reden gebruik ik het neutrale woord 'belangen'.

26 'to manage such holdings and turn them to profit': in de Nederlandse richtlijntekst: 'het beheer en de exploitatie van deze deelnemingen'.

27 Art. 5 Zevende EEG-richtlijn.

28 Waardoor naar de letter strijd met de Zevende EEG-richtlijn bestaat.

Hans Beckman

Hans Beckman is thans hoogleraar ondernemingsrecht aan de rijksuniversiteit van Groningen, emeritus hoogleraar jaarrekeningrecht aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam en advocaat jaarrekeningenrecht bij Stibbe advocaten te Amsterdam.

22 Ook hier is in de Nederlandse tekst gebruik gemaakt van 'zeggenschap'.

23 Vennootschappen onder firma en commanditaire vennootschappen.